

CAHIER 21

(Z)onder dak in Brussel

(Z)onder dak in Brussel

CAHIER 21

Lieselot Degraeve
Joris Claes
Olivia Vanmechelen

- 5 Dak- en thuisloosheid: een korte geschiedenis
- 7 Hoe ziet de Brusselse sector voor dak- en thuislozen eruit?
- 11 CAW Brussel zet in op (preventieve) woonbegeleiding tot opvang
- 15 Betaalbare huisvesting garanderen is een politieke beslissing
- 17 Deze projecten maken gebruik van de enorme leegstand in Brussel
- 17 WoonBox: een tijdelijke woning in een leegstaand gebouw
- 20 WoonMobiël: wonen loopt (niet altijd) op wieltjes
- 23 Deze hulpverleners zetten zich elke dag in voor dak- en thuislozen in Brussel
- 23 De kleinschaligheid van ons onthaalhuis is een grote troef
- 26 De woonbegeleiding leert mensen opnieuw wonen tussen vier muren
- 29 "Ik vertel graag mijn verhaal om anderen te helpen"
- 30 Er is meer verdraagzaamheid nodig voor dak- en thuislozen
- 32 Dankzij de activiteiten komen ze even los uit de context van dak- en thuisloosheid
- 34 "Ik ben content dat ik de mensen hier heb leren kennen"
- 35 "Iedereen mag er zijn"
- 36 De oplossing voor dak- en thuisloosheid ligt ook buiten onze sector
- 47 Verder lezen

Beste lezer,

Brussel is een complexe stad waar burgers, (welzijns)organisaties en bedrijven verlopen lopen in een meander van bevoegdheidsverdelingen, incoherente en onafgewerkte staatshervormingen en bestuurlijk beperkte daadkracht.

Maar ook een stad waar de koppigheid van hulpverleners het verschil kan maken in iemands leven. Je kan er de creativiteit van velen waarnemen om oplossingen te vinden waar anderen alleen problemen zien. Een stad waar solidariteit nog standhoudt, ook al komt ze elke dag meer onder druk.

Daarover gaat dit cahier. Over het politieke onvermogen om een duurzame oplossing te vinden voor het gebrek aan betaalbare en kwaliteitsvolle huisvesting. Over persoonlijke verhalen van wie verloren liep in het labyrint dat het leven soms is, en dat Brussel ook is. Over organisaties en mensen die niet aan de zijlijn staan maar hun handen uit de mouwen steken om aan de structurele huisvestingsproblemen het hoofd te bieden met baanbrekende initiatieven en doordachte en warme hulpverlening.

Veel leesplezier,

Annalisa Gadaleta
Algemeen Directeur CAW
Brussel

Inleiding

Joris Claes,
clusterverantwoordelijke Wonen
en Thuisloosheid, CAW Brussel.

Brussel is een complexe stad; dak- en thuisloosheid een nog complexer probleem. In die realiteit koos de cluster Wonen en Thuisloosheid van CAW Brussel voor verandering. Een lichte koerswijziging in een divers en uitdagend landschap van hulp aan mensen met een woonproblematiek. CAW Brussel werkte daarvoor samen met de Koning Boudewijnstichting, Hefboom vzw en Kenniscentrum Welzijn, Wonen, Zorg, vanuit de overtuiging dat externe inspiratie verrijkend is.

De Koning Boudewijnstichting voorzag financiële ondersteuning en hielp met doelstellingen, acties en concrete indicatoren te formuleren. Hefboom vzw ondersteunde het hele proces en bood een kader en veilige bedding voor het veranderingsproces. Kenniscentrum WWZ bracht een schat aan expertise binnen over dak- en thuisloosheid in een Brussels perspectief. Bovendien namen zij de redactie van dit cahier op zich.

De veranderingen leken niet groots maar eerder bescheiden in hun formuleringen. Toch bleek de impact niet te onderschatten voor zowel cliënten, hulpverleners als de organisatie. Een verbreding van de doelgroep naar mensen in kwetsbare woonsituaties, inzetten op preventie van uithuiszetting, interne procedures actualiseren, werken met concrete doelen, nadenken over de betekenis van de ontmoetingsruimte, reflectie over samenwerken ... Het zijn maar enkele van de thema's die ons pad kruisten.

We hanteerden methodieken als literatuurstudie, bevragingen, focusgroepen, denk- en doedagen ... om de doelstellingen en resultaten helder en scherp te krijgen. Het werd een stevig traject van drie jaar intensief samenwerken. Het was geen rechte weg, maar een meanderende weg door een landschap van cliënten, hulpverleners, partners en organisaties, elk met hun doelen, verwachtingen en wensen omtrent dak- en thuisloosheid. Samen bleven we zoeken naar hoe we hiaten in de dak- en thuisloossector kunnen dichten en leemtes signaleren.

Dit cahier neemt je mee in de zoektocht van CAW Brussel naar een toekomstgerichte invulling van hun opdracht om hulp te verlenen aan mensen met een woonproblematiek. Het cahier biedt een blik op de werkingen binnen de cluster Wonen en Thuisloosheid van CAW Brussel, aangevuld met enkele inspirerende projecten die huisvestingsproblematiek proberen op te vangen en diepgaande reflecties van experts ter zake.

Vanaf hier nemen wij graag de fakkel enthousiast en hoopvol over. We zullen blijven zoeken en werken voor onze cliënten, blijven strijden tegen dak- en thuisloosheid, in de boeiende en uitdagende context van kleurrijk en divers Brussel.

Joris Claes, clusterverantwoordelijke Wonen en Thuisloosheid, CAW Brussel.

Dak- en thuisloosheid: een korte geschiedenis

“Dak- of thuisloosheid is de situatie waarbij een persoon niet over een eigen woongelegenheden beschikt, niet de middelen heeft om daar op eigen krachten voor te zorgen en daardoor geen verblijfplaats heeft, of tijdelijk in een tehuis verblijft in afwachting dat hem een eigen woongelegenheden ter beschikking wordt gesteld”.

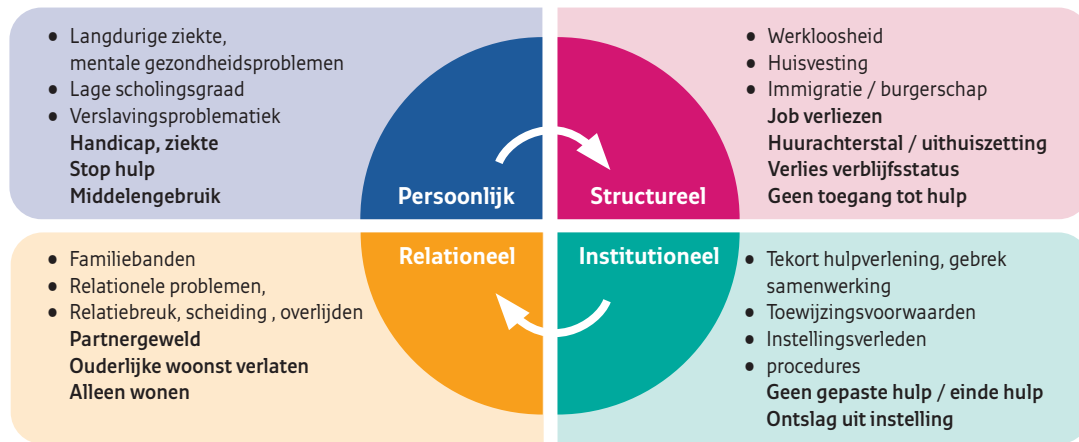
Koninklijk Besluit OCMW en samenwerkingsakkoord tussen federale overheid en deelstaten, 2014

De hedendaagse definitie van dak- en thuisloosheid is heel breed, maar dat is niet altijd zo geweest. De verschillende definities van het begrip in het verleden kleurden de manier waarop er mee werd omgegaan.

	19e eeuw	De jaren 1930	De jaren 1950
	Eeuwenlang hadden soldaten, seizoenarbeiders of pelgrims vaak een zwervend bestaan, zonder vast dak boven hun hoofd. Ze trokken van dorp naar stad en werden niet als armoezaaier bestempeld. Als gevolg van epidemieën en hongersnood waren zwervers steeds vaker ongewenste gasten en vanaf de 19e eeuw werd op straat leven strafbaar.	De economische crisis van de jaren 1930 zorgde ervoor dat meer mensen in armoede belandden. Toen ontstonden de eerste onthaalhuizen voor dak- en thuislozen, vaak op initiatief van kerkgemeenschappen.	Pas in de jaren 1950 kwam er een professionele aanpak voor de opvang van dak- en thuislozen. De eerste structurele subsidies werden toegekend door de overheid aan onthaalhuizen die al langer bestonden. Gaandeweg werden er kleinschalige initiatieven en uiteenlopende werkvormen ontwikkeld en erkend met allerlei accenten en specialisaties: onthaalhuizen voor mannen, voor vrouwen met kinderen, voor slachtoffers van familiaal geweld, crisisopvang en beschut wonen ... De focus bleef op residentiële opvang, al zagen ook dagcentra en ambulante diensten het licht.

De jaren 1980	1 maart 1993	De jaren 2000
De economische crisis van de jaren 1980 duwde steeds meer mensen in armoede en dakloosheid. In die periode kwam er meer aandacht voor structurele oorzaken van dak- en thuisloosheid, naast de individuele problemen.	Landloperij werd pas in 1993 uit het strafrecht gehaald.	In de jaren 2000 had Europa te maken met een economische crisis, een toename van het aantal vluchtelingen en een grote huisvestingsproblematiek. Dak- en thuislozen kwamen stilaan hoger op de agenda van het beleid, met 2010 als Europees jaar in de strijd tegen armoede en sociale uitsluiting en de eerste Brusselse daklozentelling.

Het begrip 'dak- en thuisloosheid' wordt nu veel breder benaderd dan in de 19e eeuw, toen het voor het eerst als probleem werd beschouwd. Dak- en thuisloosheid is meer dan 'geen dak boven je hoofd hebben'. Het gaat om een veelheid aan situaties met als gemeenschappelijk kenmerk het niet hebben van een stabiele en veilige thuis. Dak- en thuisloosheid kent dan ook vele oorzaken. Het model van de Vlaamse Woonraad uit 2016 schetst vier categorieën van risicofactoren die de kans op dak- en thuisloosheid verhogen: structurele, institutionele, relationele en persoonlijke.

Verschillende risicofactoren spelen op elkaar in. Bepaalde gebeurtenissen kunnen andere dingen veroorzaken. Vaker komen mensen eerst in een situatie van dakloosheid terecht. Nadien zijn ze voor langere periode ook thuisloos. Thuisloos zijn betekent niet dat je geen dak boven je hoofd hebt, maar wel dat je te kwetsbaar bent om blijvend je thuis te behouden en dat je daar begeleiding bij nodig hebt.

Hoe ziet de Brusselse sector voor dak- en thuislozen eruit?

Brussel kende de voorbije decennia een stijging van het aantal dak- en thuislozen, net als andere Europese grootsteden. Verschillende overheden en organisaties trachten in Brussel om dak- en thuislozen op te vangen en te begeleiden.

Sinds 2008 wordt om de twee jaar in Brussel een daklozentelling georganiseerd, eerst door La Strada, nu door Bruss'Help. Gedurende één uur (van 23u tot 00u) wordt telkens op het volledige Brusselse grondgebied een telling gehouden van de daklozen op straat, in de centra voor dringend onthaal, onthaalhuizen, niet-erkende verblijfshuizen, kraakpanden en onderhandelde bezettingen.

De tellers maken gebruik van de ETHOS-typologie, die werd ontwikkeld door de Europese koepelorganisatie van thuislozenwerkingen FEANTSA om de uiteenlopende situaties te beschrijven waarin dak- en thuislozen verkeren. In de afgelopen 10 jaar zijn de cijfers na de telling verdubbeld. Dat heeft deels te maken met het feit dat er een aantal categorieën van dak- en thuisloosheid zijn bijgekomen in de telling, bijvoorbeeld mensen die in een kraakpand leven en transmigranten. Toch is de methodologie van de telling grotendeels dezelfde sinds 2010 en is de stijging van de getelde dak- en thuislozen vooral een weerspiegeling van een steeds hardere realiteit. Bij de laatste telling, in november 2020, werden er 4.660 dak- en thuislozen geteld.

De ETHOS-typologie

Conceptuele categorie	Operationele categorie	Leefsituatie
Dakloos	Mensen die op straat leven	Openbare ruimte
	Mensen in noodopvang	Centra voor nood- en crisisopvang, Burgerplatform
Thuisloos	Mensen in opvang voor thuislozen	Onthaalhuizen; transitwoningen met begeleiding
	Mensen in vrouwenopvang	Onthaalhuizen voor vrouwen en kinderen
	Mensen in opvang voor migranten	Sector hulp aan migranten en vluchtelingen
	Mensen die binnenkort uit een instelling komen	Penitentiaire en medische instellingen
	Begeleid wonen (voor langere duur)	Diensten voor begeleiding aan huis; Housing First
Instabiele huisvesting	Mensen met instabiele huisvesting	Tijdelijk bij familie of vrienden; zonder huurcontract; illegale bezetting van terreinen
	Mensen die uit hun huis worden gezet	
	Mensen onder dreiging van huiselijk of familiaal geweld	Gemeld bij de politie
Ontoereikende huisvesting	Mensen in tijdelijke of niet-conventionele woningen	Niet-erkende opvangstructuren; onderhandelde bezettingen; religieuze gemeenschappen
	Mensen in ongeschikte woningen	Kraakpanden
	Mensen die in een overbevolkt gebouw wonen	

De ETHOS-typologie van FEANTSA in een vereenvoudigde versie, aangepast aan de Brusselse context. Deze typologie dient als basis tijdens de tweejaarlijkse daklozentelling in Brussel.

Opvang en begeleiding

In Brussel zijn de drie gemeenschappen verantwoordelijk voor de opvang en begeleiding van dak- en thuislozen. De Franse Gemeenschapscommissie (COCOF) heeft een lange traditie van erkenning en subsidiëring van onthaalhuizen. Ook vandaag ligt daar nog steeds de nadruk op in kader van het decreet 'Maisons d'accueil'. Pas recent is er ook aandacht voor nabegeleiding en bijkomende erkenningen die te maken hebben met specifieke kwetsbaarheden. Daarnaast ligt de nadruk op langdurige begeleiding van mensen die uit een onthaalhuis vertrekken naar een andere woonvorm.

De Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie (GGC) heeft het breedste aanbod in Brussel. Naast noodopvang, onthaalhuizen en woonbegeleiding kan de GGC sinds kort ook dagcentra erkennen. In de ordonantie 'Noodhulp aan en inschakeling van daklozen' uit 2018 werd voor het eerst onderscheid gemaakt tussen de dakloze en de begeleidingsbehoefte. Die laatste is iemand die wel een woning heeft, maar begeleiding nodig heeft om die woning te kunnen behouden omwille van allerlei kwetsbaarheden die ervoor kunnen zorgen dat de persoon in de problemen komt. Bruss'Help is de dienst van de GGC die de coördinatie van het aanbod op zich neemt.

De GGC investeert ook veel in de methodiek van Housing First, waarin wordt gesteld dat een woning geen doel op zich is, maar wel een eerste stap in de oplossing. In het verleden werd vaak gedacht dat daklozen eerst moesten werken aan andere problemen, bijvoorbeeld hun verslavingsproblematiek, voordat ze kunnen denken aan een stabiele huisvesting. Housing First draait die redenering om, met succes. Stabiele huisvesting is de basis om aan andere levensomstandigheden te werken.

Voor de Vlaamse Gemeenschap kadert de thematiek van dak- en thuisloosheid in het Decreet Algemeen Welzijnswerk uit 2009. De Centra voor Algemeen Welzijnswerk (CAW) verbinden zich ertoe te werken aan 25 sectorale doelstellingen, waaronder "het realiseren in samenwerking met welzijns- en huisvestingsactoren een gedifferentieerd ambulant, residentieel en mobiel hulpverleningsaanbod aan personen met een woonproblematiek om hen in staat te stellen zelfstandig te wonen zodat thuisloosheid wordt voorkomen en snel een nieuwe thuis wordt verworven" (DS 20) en het "toeleiden van personen met een woonproblematiek die niet in staat zijn om binnen afzienbare termijn zelfstandig te wonen, naar gespecialiseerde zorg" (DS 21). Daarom bieden de CAW's verschillende begeleidingsmodules aan: begeleiding ter preventie van uithuiszetting, ambulante woonbegeleiding, Housing First en woonbegeleiding met verblijf.

Overzicht dak- en thuislozensector Brussel	GGC	COCOF	VG(C)
Crisis en nachtopvang	3	1	
Onthaalhuizen	7	14	1
Woonbegeleiding	12		1
Straathoekwerk	1		2
Dagcentra / ontmoetingsruimten voor thuislozen		1	4

De opdracht van CAW Brussel om aan de doelstellingen tegemoet te komen, was de aanleiding voor de denkoefening 'Woonbegeleiding 2.0'. CAW Brussel zoekt uit hoe zij de komende jaren invulling zullen geven aan hun opdracht naar dak- en thuislozen toe.

Dak- en thuisloosheid gaat intersectoraal

De Brusselse dak- en thuisloosensector is door de jaren uitgegroeid tot een bont maar complex lappendeken van hulpverleningsvormen. Bovendien is het nauw verweven met andere sectoren en bevoegdheidsniveaus:

- Sociale diensten, voorzieningen voor personen met een handicap, rusthuizen en centra voor geestelijke gezondheid komen in aanraking met dak- en thuislozen. Maar ook zij staan onder druk waardoor de deur voor de meest kwetsbaren soms gesloten blijft.
- Huisvesting is het belangrijkste wapen in de strijd tegen dak- en thuisloosheid. Met sociale huisvesting, sociale verhuurkantoren (SVK) en de ondersteuning van verenigingen voor integratie via huisvesting (VIH) tracht het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ondersteuning te bieden aan de meest kwetsbaren op de woningmarkt. Maar het tekort aan betaalbare huisvesting blijft nijpend waardoor woonbegeleiding en Housing First onder druk staan.
- De federale overheid staat in voor de opvang van vluchtelingen; de gemeenschappen staan in voor de hulp aan daklozen. Tegenstrijdige visies en belangen maken van de dakloze vluchtelingen een speelbal tussen beide.

Het is duidelijk dat de dak- en thuisloosensector de strijd tegen dak- en thuisloosheid niet alleen kan voeren.

Kant-en-klare oplossingen zijn er niet, maar er zijn wel een aantal mogelijke oplossingsstrategieën:

- *Preventiegericht*: vermijden dat mensen op straat belanden door tijdig risicosituaties te detecteren en tussen te komen.
- *Woongericht*: daklozen krijgen meteen huisvesting aangeboden, niet als einddoel maar als uitgangspunt voor begeleiding.
- *Opvanggericht*: verblijf in onthaalhuizen als een tussenstap en opstap naar zelfstandigheid. Het is en blijvende noodzaak bij gebrek aan voldoende huisvesting.
- *Netwerk- en activeringsgericht*: bouwen aan sociaal kapitaal door ontmoeting en activering te stimuleren.

CAW Brussel zet in op (preventieve) woonbegeleiding tot opvang

Er zijn elf Centra Algemeen Welzijnswerk (CAW's) in Vlaanderen en Brussel.

Elk CAW heeft zijn eigenheid. Toch zijn enkele aspecten transversaal in heel Vlaanderen en Brussel, zoals de algemene handelingsprincipes en de thematische clusters.

Algemene handelingsprincipes

Enkele algemene principes vormen de blauwdruk in het handelen van elke hulpverlener bij het CAW om effectief sociaal werk te garanderen.

1. **Een generalistische kijk op alle levensdomeinen**
De hulpverlener neemt alle relevante levensdomeinen in beschouwing bij de begeleiding.
2. **Krachtgericht werken**
De focus ligt op de krachten van de cliënten en hun sociaal netwerk.
3. **De regie ligt bij de cliënt**
De cliënt stuurt het eigen traject en beslist mee over het tempo, doel, acties en betrokken personen van de begeleiding.
4. **Nabijheid bij de leefwereld van cliënten**
De hulpverlener zoekt verbinding met de leefwereld van de cliënt en bouwt een relatie op. Contact verloopt op maat van de cliënt.
5. **Netwerkgericht werken**
De hulpverlener benut het sociaal netwerk van de cliënt. De directe omgeving is de belangrijkste bron van ondersteuning.
6. **Verbindend werken**
De hulpverlener maakt verbinding met de buurt, met de lokale omgeving en met andere (welzijns)organisaties en sectoren en verbindt de cliënt met maatschappelijke instanties zoals onderwijs, gezondheidszorg en de arbeidsmarkt.

7. **Werken op maat van de cliënt**
De methodieken zijn aangepast aan de situatie van de cliënt.
8. **Procesmatig werken**
De hulpverlener en de cliënt werken aan concrete veranderingen. De begeleiding wordt systematisch opgevolgd en geëvalueerd.
9. **Er is continuïteit in de hulpverlening**
De hulpverlener werkt samen met het netwerk van de cliënt en met andere diensten en organisaties.
10. **Politisierend werken**
Hulpverleners brengen signalen naar het politieke debat en besluitvorming. Ze geven een stem aan zij die het minst gehoord worden.
11. **Betrouwbaarheid**
De hulpverlener communiceert op een transparante manier naar de cliënt.

De cluster Wonen en Thuisloosheid

Elk CAW werkt volgens zes thematische clusters: wonen, relaties en persoonlijke problemen, armoede en schulden, dader- en slachtofferchap, detentie en precair verblijf. De begeleiding van dak- en thuislozen valt onder de cluster Wonen en Thuisloosheid.

Elke cluster bestaat op zijn beurt uit enkele modules. Een module is een bepaalde vorm van begeleiding, toegespitst op een aantal specifieke problemen en noden waar cliënten mee geconfronteerd worden. Er zijn vier modules binnen de cluster wonen.

Module	Wat	Voor wie
Preventie van uithuiszetting	De hulpverlener leidt de cliënt toe naar andere organisaties of diensten die kunnen helpen bij de oorzaken van de dreigende uithuiszetting. Samen brengen ze de drempels in kaart die de cliënt ervaart naar de hulpverlening en stellen ze doelstellingen op om die drempels te overkomen. De hulpverlener detecteert ook eventuele andere, onderliggende problemen.	Huurders van (sociale) woningen die hun (huur)woning dreigen te verliezen door een uithuiszetting als gevolg van wanbetaling, huurachterstal of problematisch woongedrag.
Ambulante woonbegeleiding	De hulpverleners en de cliënt gaan samen aan de slag om de woonproblemen aan te pakken. Samen trachten ze de woonvaardigheden en de huisvestingssituatie te verbeteren. Ook het materieel, financieel en psychisch welbevinden van de cliënt komen aan bod.	Cliënten wonen zelfstandig of zetten binnenkort de stap naar zelfstandig wonen maar ervaren toch problemen waardoor de woonstabiliteit (nog) niet verzekerd is en het risico om (terug) thuisloos te worden reëel is, bijvoorbeeld door medische of psychosociale problemen, armoede of een moeilijke toegang tot basisrechten
Housing First	Het aanbieden van een permanente woonst en langdurige begeleiding voor chronisch daklozen in samenwerking met de geestelijke gezondheidszorg. Een stabiele, veilige woonst wordt het vertrekpunt van de hulpverlening en niet het doel, en biedt de bewoner rust en geeft ruimte om met andere problemen om te gaan.	Mensen die minstens een jaar dakloos zijn of in de laatste drie jaren meerdere keren dakloos waren, en kampen met psychische of verslavingsproblematiek
Woonbegeleiding met verblijf	De begeleiding begint met een tijdelijk verblijf aan te bieden, bijvoorbeeld een groepsofvang, studio of gezinswoning, zodat de cliënt zich in een stabiele omgeving bevindt en andere problemen kan aanpakken. Daarna verbeteren de hulpverlener en de cliënt samen de woonvaardigheden en wooncultuur, zoals huishouden en onderhoud, persoonlijke verzorging, administratie. Ook het realiseren van rechten zoals uitkeringen en premies, het sociaal netwerk verkennen en activeren, helpen zoeken naar een definitieve woning en doorverwijzen bij eventuele andere problemen behoren tot de begeleidingsopdrachten.	Gezinnen of alleenstaanden die dak- en thuisloos zijn en zelf niet in staat zijn om op korte termijn een woning te vinden. Dat kan verschillende redenen hebben zoals de krapte op de woningmarkt, een gebrek aan een sociaal netwerk, financiële problemen ...

De cluster Wonen en Thuisloosheid van het CAW Brussel heeft verschillende deelwerkingen onder haar hoede, zoals opvanghuis Albatros, woonbegeleiding De Schutting en dagcentrum HOBO. Tot voor kort was Puerto ook deel van de cluster Wonen en Thuisloosheid. Ondertussen is de werking opgegaan in het Huis van Vrede vzw. Verder in dit cahier maak je kennis met deze werkingen.

Betaalbare huisvesting garanderen is een politieke beslissing

Dak- en thuisloosheid is het resultaat van vier domeinen waar een aantal zaken fout lopen: het persoonlijke, het relationele, het structurele en het institutionele. Maar in wezen is dak- en thuisloosheid het niet kunnen opeisen van het grondrecht op behoorlijke huisvesting, ook bekend als artikel 23 van de Belgische Grondwet. De sleutel tot preventie en bestrijding van dak- en thuisloosheid ligt dan ook bij huisvesting.

Helaas slagen overheden er niet in om voor iedereen betaalbare en stabiele huisvesting te garanderen. Zelfs wie wel gehuisvest is, kan op elk moment zijn woning verliezen en daar bestaan niet genoeg vangnetten voor. De aanpak van het CAW om uithuiszetting te voorkomen en woonbegeleiding aan te bieden, verdient daarom alle steun. Maar dat is niet voldoende. Het CAW heeft niet alle middelen in handen om uithuiszetting altijd te voorkomen.

Het gevolg van decennialang bewust beleid

Het beleid heeft te veel vertrouwen in de woningmarkt, maar de markt kan de hoge vraag naar woningen niet beantwoorden. Er wordt weleens geopperd dat de woningmarkt werkt volgens het eenvoudige principe

van vraag en aanbod. Maar soms kan die markt zodanig uit balans geraken. De markt biedt aan waar in eerste instantie geen vraag naar is, voornamelijk appartementen met twee kamers. Zo is er een groot aanbod dat niet alle behoeften van de mensen dekt. Vaak gaat het om de foute woningen op een foute plek. Bovendien werden ze vaak verkocht aan welgestelde investeerders, met een hoge huurprijs als gevolg. Sparen bij de bank bracht niet veel op door de lage rentevoet. De banken, die in dit discours vaak buiten beeld blijven, gooiden er dus nog een schepje bovenop. Het resultaat is dat er een overaanbod van te dure huisvesting leeg staat, terwijl er een groeiende vraag is naar zowel grotere als kleinere woningen.

Betaalbare huisvesting garanderen is bovenal een politieke beslissing. Steden en gemeenten hebben de instrumenten daarvoor in handen. Zij kunnen gronden en panden in eigendom houden en de invulling en gebruik ervan zelf bepalen. Met hun patrimonium kunnen ze het verschil maken. Maar in het geldend denkkader waarin overheden moeten besparen en inkomsten willen genereren, lijkt dat de omgekeerde logica. Overheden hebben de neiging om tekorten op te vullen met de verkoop van eigendom, wat op korte termijn de rekening spijs, maar op langere termijn voor aanzienlijke schade zorgt.

In het gewest staan
10.000 sociale woningen
leeg, wachtend op
renovatie

40.000 gezinnen wachten op een sociale woning

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn er 5.000 woningen voorbehouden voor vakantie en kortverblijf. Dat is ongeveer evenveel als het aantal dak- en thuislozen volgens de laatste telling. Die woningen zouden dus, theoretisch gezien, dak- en thuisloosheid kunnen oplossen. Maar het gaat vooral over luxueuze woningen die niet beantwoorden aan de noden van dak- en thuislozen. In het gewest staan bovendien zo'n 10.000 woningen leeg, vooral sociale woningen, in afwachting van grondige renovatie. Die sociale huisvesting is over het hele gewest ondermaats. Er staan zo'n 40.000 gezinnen op de wachtlijst voor een sociale woning. Dat is even veel als het huidige aanbod van 40.000 sociale woningen.

Slechts 7% van alle woningen in het gewest is een sociale woning. De enige manier om betaalbaar wonen te voorzien, is sociale huisvesting realiseren tot minstens 15% van het woningbestand in het gewest. In Nederland is, zelfs na het afbouwen van sociale huisvesting, het aanbod nog steeds gemiddeld 30%. De stad Wenen in Oostenrijk maakte ook bewuste keuzes om huisvesting betaalbaar te houden. Daar huurt 25% van de bevolking rechtstreeks van de stad. Samen met andere subsidies die het equivalent van sociale woningen garanderen, woont 60% van de bevolking in betaalbare en kwalitatieve woningen.

Ondanks het goede voornemen van staatssecretaris voor Huisvesting en Gelijke kansen Nawal Ben Hamou om volop de kaart te kiezen van sociale huisvesting, gaat het aan een tergend traag tempo. Haar Noodplan Huisvesting (2020-2024) heeft de ambitie om voor 15.000 Brusselse gezinnen een betaalbare oplossing te bieden, onder andere door nieuwe sociale huisvesting te realiseren, bestaande (sociale) woningen te renoveren, en subsidies. Om het aanbod van sociale woningen uit te breiden, rekent ze op de steun van projectontwikkelaars. Die keuze roept bedenkingen op. Gaat er dan niet te veel geld naar de projectontwikkelaars? Wordt er rekening gehouden met het feit dat woningen van projectontwikkelaars na 15 à 20 jaar gerenoveerd moeten worden?

Huisvesting is alles, dat staat buiten discussie. Een overheid die zich de situatie van dak- en thuislozen aantrekt, moet daar ook de middelen voor vrijmaken. Je kan een structureel probleem enkel aanpakken door structureel in te grijpen. Alle onderzoeken en deskundigen zijn het erover eens dat je dit enkel kan oplossen door betaalbare en kwalitatieve sociale huisvesting aan te bieden.

Deze projecten maken gebruik van de enorme leegstand in Brussel

SAAMO Brussel zet zich in voor toegang tot basisrechten voor iedereen. Ook huisvesting is een basisrecht. De projecten WoonBox en WoonMobiel voorzien huisvesting in de vorm van tijdelijke bezettingen. Er staat vier miljoen vierkante meter gebouwoppervlakte en 400 hectare terreinen leeg in Brussel. Waarom zou je dat enorm potentieel niet gebruiken om mensen tijdelijk te huisvesten?

De woonproblematiek valt niet te ontkennen. Mensen in een socio-economisch kwetsbare positie vinden moeilijk betaalbare huisvesting en wonen vaak in kleine, oncomfortabele woningen van slechte kwaliteit. In sociale woningen kunnen ze moeilijk terecht want daar zijn ellenlange wachtlijsten. Wonen is nochtans een basisrecht.

WoonBox: een tijdelijke woning in een leegstaand gebouw

In een leegstaand gebouw in Molenbeek vonden acht houten woonboxen een plek tijdens het pilootproject van WoonBox. Ondertussen is de tijdelijke bezetting voorbij en zoekt het project een nieuw gebouw. Hanna Clarys, opbouwwerker van WoonBox, vertelt hoe het project verliep.

Hanna Clarys, opbouwwerker: "WoonBox is ontstaan omdat we tijdelijke bezettingen wilden verduurzamen. De lege gebouwen waar we voorheen introkken, moesten we altijd opknappen om ze bewoonbaar te maken. Maar als je weer weg moet uit het gebouw, ben je

de tijd en het geld die je erin hebt geïnvesteerd kwijt. Daarom ontwikkelden we een systeem van houten, modulaire woonboxen die we in een gebouw kunnen monteren en demonteren. Als de tijdelijke bezetting afloopt, kunnen we de boxen afbreken en weer opbouwen in een ander gebouw.

Zo'n woonbox bestaat uit twaalf elementen die je kan samenvoegen tot een studio of appartement met alles wat je nodig hebt: leefruimte, keuken, badkamer, verwarming en aansluiting voor een wasmachine. SAAMO maakte de woonboxen met het bedrijf Martin Vandereyt & Zonen, gespecialiseerd in houtskeletbouw. De woonboxen vormen als het ware een dorpje met in het midden een gemeenschappelijke ruimte.

Op basis van bepaalde criteria zoeken we een mix van verschillende doelgroepen die baat hebben bij het project. Het pilootproject richtte zich op jongeren met een verleden van thuisloosheid, alleenstaande moeders die slachtoffer waren van intra-familiaal geweld, en grote gezinnen in armoede.

De bewoners betaalden gemiddeld 400 euro per maand, inclusief water, elektriciteit, internet en een bedrag om te sparen. We gingen uit van de gouden regel dat huisvesting maximaal een derde van je inkomen zou mogen bedragen. De ene bewoner had een hoger inkomen dan de andere, vandaar dat de huurprijzen verschilden. Met de huurinkomsten konden we een deel van de werkingskosten van WoonBox betalen.

We zien WoonBox niet als dé oplossing voor de huisvestingsproblemen. We zullen nooit de wachtlijst voor sociale woningen wegwerken. Maar het is een manier om een time-out te bieden aan mensen die in de problemen zitten, om hun leven terug op de rails te krijgen. Dankzij WoonBox was wonen even geen zorg meer voor de bewoners en konden ze zelfs sparen. Het gaf ruimte om aan andere problemen te werken.

Dat was grotendeels te danken aan de individuele begeleiding van Aprèstoe vzw en CAW Brussel, op verschillende levensdomeinen zoals administratie, gezondheidsproblemen, opvoeding, werk zoeken ... SAAMO voorzag de collectieve begeleiding om het samenleven te bevorderen, bijvoorbeeld met vrijetijdsactiviteiten en bewonersvergaderingen, vormingen en infosessies

De combinatie van individuele en collectieve begeleiding en buurtwerk is de kracht van WoonBox

... We probeerden ook verbondenheid te creëren tussen de bewoners. Veel van de moeders zijn eenzaam, maar vonden hier steun bij elkaar. Ze worstelen vaak met dezelfde vragen en problemen.

De combinatie van individuele en collectieve begeleiding is de kracht van het sociaal model achter WoonBox, samen met het buurtwerk dat we doen. We kozen er namelijk bewust voor om het gebouw open te stellen voor andere organisaties, verenigingen, sportclubs, artiesten en jeugdclubs. Zo creëerden we een link met de wijk en kreeg het gebouw weer een nuttige invulling voor buurtbewoners. Bovendien waren de WoonBox-bewoners ook welkom op activiteiten in het gebouw. Zo kregen ze de kans om dingen te doen die voordien niet altijd lukten, zoals vakantiecampen voor de kinderen of theatervoorstellingen. Het vroeg veel tijd om dat allemaal te organiseren, maar het had een enorme meerwaarde voor hen.

De eigenaar vond het ook positief dat zijn gebouw een functie kreeg in de buurt. Eigenlijk zijn er veel voordelen aan verbonden om je leegstaand gebouw te laten gebruiken in tijdelijke bezetting. Het is steeds meer in opmars, vooral voor culturele, artistieke of economische projecten en events. Huisvesting in leegstand blijft moeilijk helaas omdat het juridisch complexer is.

Hopelijk vinden we in de loop van 2023 een nieuwe locatie voor WoonBox. In 2021 keurde de Brusselse regering een plan goed om een loket voor tijdelijk gebruik op te richten. Zo kunnen leegstaande panden gemacht worden met mensen of projecten die een gebouw nodig hebben. Maar het loket laat op zich wachten.

Op termijn willen we WoonBox verzelfstandigen en opschalen. We werken aan een beheersstructuur waarmee in de toekomst misschien woonboxen verhuurd en verkocht kunnen worden, gecombineerd met tools en methodieken die anderen kunnen toepassen om bewoners te begeleiden. In Gent plant SAAMO een eigen WoonBox-project met thuislozen en in Anderlecht gebruiken we het WoonBox-systeem voor ons eigen hoofdkantoor en het nieuwe jeugdhuis van JES vzw. Zo zie je dat het bouwsysteem multi-inzetbaar is."

WoonMobiël: wonen loopt (niet altijd) op wiertjes

Het project WoonMobiël van SAAMO Brussel bouwt woonmobielen op lege terreinen. Dat verloopt niet zonder slag of stoot, vertelt opbouwwerker Tineke van Heesvelde.

Tineke van Heesvelde, opbouwwerker: “Leegstaande gebouwen zijn talrijk in Brussel, maar ook ongebruikte terreinen zijn wijdverspreid en hebben veel potentieel om tegemoet te komen aan de huisvestingsproblematiek. Zo kwamen we op

het idee om verplaatsbare woningen te maken voor op die terreinen. Net als bij WoonBox gaat het om houten constructies. Het verschil is dat ze gebouwd worden op trailers om ze te kunnen verplaatsen.

WoonMobiël is een samenwerking met CAW Brussel en de faculteit Architectuur van de KU Leuven, met SAAMO als initiatiefnemer. KU Leuven hielp met de ontwikkeling van de mobielen. Elke unit heeft zijn eigen badkamer en keukentje en er komt een collectieve ruimte met een grote keuken.

CAW Brussel neemt de individuele begeleiding van de bewoners op zich en SAAMO doet de groepsbegeleiding. Beide organisaties versterken van de deelnemers van het project met hun eigen methodieken. We zien dat deze manier van werken impact heeft. Met twee kom je verder dan alleen.

De bewoners werden direct betrokken bij de uitwerking van het project en dachten met ons na over wat het betekent om in een kleine woning te wonen, wat er gemeenschappelijk moet zijn en wat individueel. Het is zoeken naar een evenwicht tussen genoeg privacy geven aan de bewoners en hen stimuleren om samen te zijn. Velen hebben geen groot netwerk buiten dit project en hebben echt de wens om dingen samen te doen met de bewoners. De gemeenschappelijke ruimtes kunnen dat faciliteren.

Bovendien kregen ze een opleiding met basistechnieken om te helpen bouwen aan de woonmobielen, bijvoorbeeld schrijnwerkerij en werken met bepaalde machines. Ze hebben echt het gevoel dat ze het project mee hebben uitgetekend. Dat is heel tof om te zien. Ondertussen zijn er een aantal onder hen uit het project gestapt omdat hun situatie al meer gestabiliseerd is. Ik zie dat als iets positiefs, met dank aan de woonbegeleiding van het CAW.

Het vraagt dus wel een engagement. We gaan dan ook goed in gesprek met kandidaat-bewoners, hun motivatie is heel belangrijk. Verder hebben we niet echt strenge selectiecriteria, maar het moeten wel mensen zijn die in een groep kunnen functioneren. De zwaarste problematieken kunnen wij niet begeleiden met de mankracht die we nu hebben. Bovendien hebben zij meer baat bij Housing First-projecten. Helaas zijn er ook daar weinig van.

De bewoners werden direct betrokken bij de uitwerking van het project

Wat minder makkelijk loopt, is de bouw van de woonmobielen. Daarom woont de groep nu al drie jaar in een tijdelijke bezetting in Anderlecht. Het is een technisch huzarenstukje om de woningen te bouwen en het vraagt veel technische kennis. De coronacrisis kwam er ook nog tussen en veel materialen werden duurder. Er zijn nog maar vier units af. Maar we leren uit onze fouten en gaan het ontwerp voor de andere units wat aanpassen, opnieuw in samenspraak met de bewoners.

We hadden ook problemen met ons terrein. Op ons eerste plekje in Jette konden we uiteindelijk niet blijven. Ook al zijn er veel leegstaande terreinen, het is niet makkelijk om een eigenaar te vinden die zijn terrein ter beschikking wil stellen. Velen willen er zelf iets mee doen maar wachten op vergunningen of hebben gewoon schrik om een ander project toe te laten.

Sinds kort hebben we een nieuw terrein in Koekelberg. Binnenkort willen we de eerste woonunits naar daar verhuizen. We hebben al vaak gedacht dat het ging lukken, dus ik wil voorzichtig hopen. We gebruiken het terrein in kader van een stadsvernieuwingscontract, een overeenkomst tussen het Gewest en de gemeente om de wijk te verbeteren op vlak van openbare ruimte en de sociale dimensie. Dat brengt een positieve dynamiek met zich mee in de buurt. Een wijk waar weinig sociale initiatieven zijn, is minder interessant voor ons. Het geeft mogelijkheden om met de bewoners ook andere dingen te doen, bijvoorbeeld vrijwilligerswerk.

We zoeken ook naar activiteiten in de wijk die in ons project geïntegreerd kunnen worden. In Jette bijvoorbeeld, waar we binnenkort weggaan, zitten we

in een duurzaam wijkcontract. Daar leefde enorm de vraag naar moestuinen. We zijn dus met onze bewoners en mensen uit die wijk een moestuinproject gestart. Zo worden de bewoners een deel van de buurt en leggen ze nieuwe contacten. We zouden ook iets kunnen doen met de gemeenschappelijke atelierruimte die we in de woonmobielen voorzien. Sommige bewoners zijn ondertussen volleerde schrijnwerkers geworden. Zij kunnen bijvoorbeeld meubels maken met de mensen uit de buurt.

Samen met andere organisaties die ook dit soort projecten opstarten, zoals Diogenes en Straatverplegers, willen we het beleid overtuigen om de regelgeving over zulke woningen te verbeteren. Natuurlijk moet er in de eerste plaats geïnvesteerd worden in meer sociale woningen. Met wat alternatieve woningen gaan we het probleem niet oplossen. Maar het zou bijvoorbeeld fantastisch zijn om samen te werken met een sociale huisvestingsmaatschappij die ons model kan gebruiken om meer woningen te creëren.”

Deze hulpverleners zetten zich elke dag in voor dak- en thuislozen in Brussel

De kleinschaligheid van ons onthaalhuis is een grote troef

Albatros is een onthaalhuis voor mannen, vrouwen, kinderen en huisdieren. Opvang en begeleiding gaan er gepaard met een sfeer van warmte en vertrouwen.

Roel Boonen: “In het onthaalhuis zijn veertien individuele kamers en een groot appartement voor een gezin. Op een andere locatie hebben we vier studio's en vier appartementen. Ik denk dat we een van de weinige opvanghuizen zijn in Brussel waar grote gezinnen samen terecht kunnen. Huisdieren zijn ook welkom. Ze zijn een trouwe compagnon voor iemand die bijna alles verloren is.”

Thomas Van Holst: “Ondanks de flinke capaciteit blijft het een kleinschalige plek omdat iedereen zich kan terugtrekken in zijn eigen kamer of appartement, wat niet altijd kan in grote opvanghuizen. We horen van de mensen die hier verblijven dat dat een troef is. De weinige privacy die ze nog hebben, kunnen ze hier behouden.”

Roel: “Die kleinschaligheid zorgt voor een huiselijke sfeer. We gaan bijvoorbeeld af en toe naar de film, we vieren Kerstmis of doen een barbecue in de zomer. Dat is ook allemaal goed om met de mensen een vertrouwensrelatie op te bouwen en om hen tot rust te laten komen.”

Thomas: “We zijn niet gewoon een onthaalhuis waar mensen komen slapen en eten. Zulke plekken moeten er zeker zijn, en zijn voor veel mensen een grote hulp. Maar de mensen die hier verblijven, krijgen ook begeleiding om hun kwetsbaarheden aan te pakken en hun situatie te stabiliseren.”

Roel: “We krijgen mensen naar ons doorverwezen via allerlei instanties en er werkt een straat-hoekwerker bij ons die mensen kan toeleiden vanop straat om de drempel zo laag mogelijk te houden. We werken niet met wachtlijsten, dus als we vol zitten, komt het erop neer om elke dag terug te bellen om te vragen of er plaats is.”

De mensen die tot hier komen, zijn niet meer de dak- en thuislozen van twintig jaar geleden

Thomas: “Als er een plaats vrij is, doen we een intakegesprek om na te gaan welke vragen die persoon heeft. Daarna stipelen we een traject op maat uit om verschillende thema’s aan te pakken. Dat kan heel breed zijn: administratieve ondersteuning, budgetbeheer, basisrechten verkennen, het verblijfsrecht, verslaving, psychische problemen enzovoort. We helpen ook met kleine, dagelijkse dingen, zoals medicatie geven of brieven lezen.

Er zijn ook een aantal mensen die al zelfstandig wonen en nog nabegeleiding krijgen. Het doet hen deugd om nog een steunpilaar te hebben. Als het even weer slechter gaat,

hebben ze direct een vertrouwenspersoon bij wie ze terecht kunnen. Ik zie daar een stukje preventie in om te vermijden dat ze opnieuw in een slechtere situatie belanden.”

Het vangnet slibt dicht

Thomas: “We merken dat het moeilijker is dan vroeger voor de mensen die hier verblijven om een permanente oplossing te vinden. Dat is niet alleen een probleem van onthaalhuizen. De hele sociale sector is aan het dichtslippen. De sector voor personen met een handicap, het beschut wonen, de gewone huizenmarkt en sociale woningen zitten vol, terwijl daar normaal veel mogelijkheden liggen voor cliënten om te gaan wonen.”

Roel: “De problematieken worden complexer. Dat komt volgens mij door de huidige socio-economische situatie. Een woning vinden met een leefloon is onmogelijk. De mensen die tot hier komen, zijn niet meer de dak- en thuislozen van twintig jaar geleden. Het zijn mensen die hun energiefactuur niet meer kunnen betalen, in een echtscheiding zitten of geen job meer hebben. Dus enerzijds slibt het vangnet van de sociale sector dicht, anderzijds groeit de groep kwetsbare mensen. We weten dat we hen effectief kunnen helpen, maar er is gewoon niet genoeg plaats. We moeten elke dag mensen weigeren omwille van plaatstekort.”

Thomas: “Het geeft wel voldoening als je iemand hebt geholpen met iets, of het nu klein of groot is. We leren de mensen kennen op een heel moeilijk moment in hun leven, maar zien hun situatie meestal evolueren. Sommigen slagen erin om uiteindelijk zelfstandig te wonen.”

Kleine stapjes nemen in de goede richting

Roel: “Natuurlijk eindigt een begeleiding niet altijd zoals je hoopt. Als hulpverlener moet je daarmee leren

omgaan. Je wil dat het lukt en je wil goede resultaten zien. Ik heb op een bepaald moment de klik gemaakt: als je werkt met dit publiek, moet je in fases kunnen werken. Het feit dat iemand langskomt om hier te verblijven of dat iemand een hulpvraag heeft, is al een stap in de goede richting. De begeleiding kan falen na een tijdje of een verblijf kan vroegtijdig stopgezet worden. Maar die mensen kunnen nadien terugkomen en weer wat nieuwe stappen zetten. Dat maakt allemaal deel uit van het proces. Als hulpverlener moet je groeien in die mindset.

Je moet ook een gezonde portie humor hebben. Die mensen hebben het al zwaar genoeg, maak het niet nog zwaarder. In een residentiële setting zijn de informele momenten zeer belangrijk. Samen iets drinken op het terras, iemands kamer binnestappen als die zich niet goed voelt, ergens naar onderweg zijn met de mensen ... Daar haal je soms meer uit dan een gesprek aan je bureau. Formele gesprekken zien we als de *talking cure*, de informele momenten zijn de *walking cure*.”

Thomas: “Ik krijg altijd een goed gevoel als ik terugdenk aan een bepaald koppel dat we hier begeleidden. Ze hadden geen wettig verblijf en leefden op straat. Ze verbleven hier in een kamer en daarna in een studio, vonden daarna werk en kregen verblijfsdocumenten en wonen nu zelfstandig. Voor mij toont dat hoe mooi het proces kan zijn. Er zit heel veel potentieel in mensen. Al zitten ze in de grootste miserie, als je ze een beetje structuur biedt en hen bij de hand neemt, kunnen ze heel ver geraken.”

Een begeleiding eindigt niet altijd zoals je hoopt. Daar moet je mee leren omgaan.

De woonbegeleiding leert mensen opnieuw wonen tussen vier muren

De Schutting ondersteunt mensen die weer op zichzelf gaan wonen na een tijd dak- of thuisloos te zijn geweest. Ze worden begeleid in allerlei facetten van het leven.

“Als je lang op straat of in een opvang hebt geleefd, is ergens wonen niet evident”, zegt woonbegeleider Karina Bals.

Karina Bals: “Terug in een woning wonen, betekent een stap weg van de straat, wat voor velen een gekende wereld is. De draden met de samenleving zijn doorgeknipt. Het is een lange weg om die draden weer te weven. Je hebt bepaalde capaciteiten nodig om op jezelf

te kunnen wonen, bijvoorbeeld administratie doen, je budget beheren, schoonmaken ... Er spelen ook grotere dingen mee, zoals huisvesting, een verslavingsproblematiek, gezondheid, zoeken naar werk of een school voor de kinderen, enzovoort. Met die thema's gaan we aan de slag in de begeleiding.

Elke begeleiding ziet er anders uit. We gaan bijvoorbeeld mee naar afspraken met andere diensten, beheren het leefgeld van de cliënt, volgen het contact met de huisbaas op. Soms gebeurt het dat een cliënt niet komt opdagen op een afspraak of dat er plots een dringendere vraag is. Je moet dus wel flexibel zijn.

Het is belangrijk om een vertrouwensband te hebben met cliënten. Bij een nieuwe cliënt vraag ik niet onmiddellijk naar de problemen. Ik neem een luisterende houding aan zonder oordeel, want met een oordeel bereik je niets. Die houding moet in je persoonlijkheid zitten.

De Schutting heeft ook een onthaal waar cliënten kunnen langskomen om vragen te stellen, een computer te gebruiken of voor een babbeltje. Het informele contact, met warmte en nabijheid, is superbelangrijk en maakt ook deel uit van de woonbegeleiding. Helaas bestaat dat op veel plekken niet meer.

Naast het begeleid wonen bieden we ook zorgwonen aan. Sommige cliënten vragen meer ondersteuning op vlak van gezondheid, bijvoorbeeld door een handicap of ziekte. Ze krijgen professionele zorg in hun eigen woning zodat ze niet naar een residentiële voorziening hoeven te gaan. Vaak gaat het om relatief jonge mensen. We hebben acht plaatsen in Brussel die voorbehouden zijn voor zorgwonen.

Ik ben eigenlijk verpleegkundige van opleiding en die ervaring kan ik goed gebruiken bij het zorgwonen. Ik krijg in het team ook de ruimte om daar mijn inbreng over te doen. Bijvoorbeeld wat heeft die cliënt met de ziekte van Parkinson nodig?

In de toekomst zijn er plannen om het Zorgwonen stop te zetten en om geen langdurige begeleidingen meer te doen. Daar houd ik m'n hart voor vast. Je kan een begeleiding wel vroeger stoppen, maar ik weet dat die mensen zullen terugkomen, en met veel schade. Ik sta wel open voor nieuwe dingen, maar ik wil het toch

aankaarten. Wij zijn vaak de laatste stap en we kunnen niet altijd verder doorverwijzen. Of het is naar de sector van personen met een handicap, waar ook wachttijden zijn.

Een goede woning is essentieel om een stabiel leven op te bouwen, maar voor veel mensen is het onbetaalbaar. We zien cliënten die driekwart van hun inkomen uitgeven aan huur. Als je dan een kleine misstap begaat, heb je niet veel financiële ruimte om te herstellen. Daarom helpen we ook met een woning te zoeken. We werken

Zorg dragen voor elkaar is belangrijk om het werk vol te houden

samen met een aantal sociale verhuurkantoren, die appartementen en studio's ter beschikking stellen van onze cliënten. Een van de voorwaarden is dat de huurders begeleid worden. We leren hen de rechten en plichten als huurder, bijvoorbeeld de woning onderhouden en geen overlast bezorgen aan de burens.

Ondanks de nodige flexibiliteit en de soms zware trajecten, kom ik nooit met tegenzin werken. Ik heb fantastische collega's, waaronder ook wat nieuwe, jonge mensen. Hun enthousiasme, inzet en kritische blik is fantastisch. Zorg dragen voor elkaar is belangrijk om het werk vol te houden. Als je met iets zit, bijvoorbeeld een cliënt die agressief was of een overlijden, moet je

er samen bij kunnen stilstaan. Af en toe zie je in een begeleiding de volgende stap niet meer en dan kan een collega het even overnemen. Een andere wind kan goed doen.

De cliënten kennen ons allemaal. Het is belangrijk dat ze hier gezichten kennen en dat ze niet elke keer opnieuw hun verhaal moeten doen. Toen ik een tijd afwezig was door ziekte, vroegen mijn cliënten hoe het met mij ging. Dat was hartverwarmend en dat maakt deze job zo fijn. We organiseren normaal elk jaar een vakantie voor de cliënten waar ook alle medewerkers bij zijn. Voor hen zijn we als familie."

Roger is 62 jaar en komt al 20 jaar bij De Schutting.

"Ik ben geboren en getogen in Molenbeek. Nu woon ik sinds 2009 in mijn appartement maar ik ben al veel verhuisd in mijn leven. En toch zijn er nog straten in Molenbeek die ik niet ken. Vooral tussen mijn 30e en 40e moest ik veel verhuizen omdat ik mijn huishuur niet altijd kon betalen. Ik had nochtans een job in een bakkerij, maar ik dronk te veel.

In 1999 ben ik op straat aangevallen en had ik een letsel aan mijn hoofd. Je kan de littekens nog altijd zien. Daardoor kan ik niet meer werken en leefde ik van een uitkering van de mutualiteit. Maar ik had het nog altijd moeilijk met mijn budget te beheren en drie jaar later belandde ik op straat.

Toen heb ik een paar dagen op straat geslapen. Plezant is anders, maar er zijn mensen die veel langer op straat leven. Bovendien was het mijn eigen schuld, dus ik accepteerde het. Ik kon vrij snel terecht bij onthaalhuis L'Ilot, waar ik twee maanden verbleef. Zij verwezen mij toen door naar De Schutting. Daar hielpen ze mij met mijn schulden en met een sociale woning te zoeken. Na drie jaar waren mijn schulden volledig afbetaald. Ik vond werk in een maatwerkbedrijf in Sint-Lambrechts-Woluwe waar ik mocht inpakken. Maar na zeven jaar ben ik ermee gestopt, het zorgde voor te veel stress.

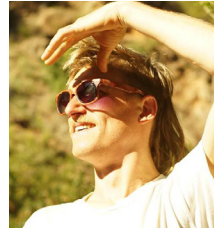
Sindsdien blijf ik eigenlijk langskomen bij De Schutting. Ik krijg hier nog altijd alle hulp die ik nodig heb en er staat altijd iemand voor me klaar. De begeleiders helpen mij nog met mijn budget en administratie en volgen mijn gezondheid goed op. Ik neem veel medicatie en ga naar de kinesist voor mijn hoofd, mijn knie en mijn rug. Alleen diabetes heb ik niet, voor de rest heb ik overal last van.

Vroeger deed ik ook veel activiteiten bij De Schutting maar sinds de coronacrisis doen ze bijna niets meer. Maar ik heb nog andere hobby's. In het sociaal restaurant waar ik eet doen ze kaartnamiddagen en ik ga twee keer per week biljarten met vrienden in Ganshoren. Voetbal kijken is ook plezant, vooral als Club Brugge speelt. Mijn dagen zijn dus goed gevuld. Maar ik ben ook graag op mezelf. Eigenlijk ben ik een kalme mens. Mijn kat biedt mij goed gezelschap. Twee keer per jaar ga ik op vakantie naar de zee en ik bezoek regelmatig mijn zus in de Ardennen.

Ik weet dat er veel mensen zijn die hulp nodig hebben. Daarom vertel ik graag mijn verhaal. Maar velen weten niet welke hulp er bestaat. Als ik De Schutting vroeger al had gekend, was ik al veel eerder naar hier gekomen. Soms geef ik het telefoonnummer door aan mensen die ik tegenkom en zeg ik 'Bel eens naar daar, zij gaan jou helpen.' Maar ik kan het niet in hun plaats doen."

Er is meer verdraagzaamheid nodig voor dak- en thuislozen

Puerto voorziet net als De Schutting woonbegeleiding voor dak- en thuislozen. Sinds kort is Puerto opgegaan in het Huis van Vrede vzw, waar het ook de lokalen mee deelt op de Varkensmarkt in centrum Brussel.

Florian Geerts: “Dak- en thuislozen hebben veel obstakels in hun leven. We helpen hen om hun leven weer op te bouwen en we leren hen zelfstandig wonen. Na een tijd merk je dat je niet meer hoeft te werken aan het wonen zelf en kan je tijd steken in andere thema’s, zoals werk, hobby’s ... Soms geeft de cliënt ook zelf aan dat er andere behoeften zijn of dat hij al heel zelfstandig kan leven. Dat is mooi.

Als we merken dat iets ons petje te boven gaat, kunnen we doorverwijzen naar een andere dienst waar we volledig achter staan. Soms creëert het een time-out als iemand even geholpen wordt door een andere instantie, bijvoorbeeld een tijdelijke opname in een psychiatrisch ziekenhuis. Na enkele weken is er nieuwe energie om met die persoon aan de slag te gaan. Het vertrouwen in andere diensten zorgt ervoor dat je het even kan loslaten.

We zitten nu aan het maximaal aantal cliënten dat we kunnen begeleiden en onze werkdruk is hoog. Een andere moeilijkheid is dat diensten slecht bereikbaar zijn. Bij een bank, bijvoorbeeld, hang je lang aan de telefoon om een afspraak te maken, die pas weken later wordt vastgelegd. Maar voor ons doelpubliek is het niet evident om een afspraak lang uit te stellen. Drie

jaar geleden kon je gewoon binnenstappen en vragen wat je nodig hebt. Nu moet je verschillende stappen ondernemen. Onze cliënten snappen dat niet altijd. Ze komen hier terecht met dat soort vragen en daardoor hebben wij nu meer administratieve taken. Dat gaat ten koste van de tijd die we kunnen steken in een goed gesprek. De maatschappij verandert, maar het is jammer dat dat op onze schouders terecht komt en dat niet de hele maatschappij dat draagt. Als de werkdruk te hoog wordt, dan zijn de extraatjes het eerste dat we afbouwen zoals een filmavond of samen eten. Terwijl die wel heel belangrijk zijn voor de cliënten en voor een goede sfeer zorgen.

Dat de werkdruk hoog is, merken we ook aan de mensen die uitvallen in ons team. We negeren die signalen niet en bekijken hoe we ermee kunnen omgaan. Ik zie steeds meer vacatures in de hulpverlening die niet voltijds zijn. Als er één ding positief was aan de COVID-crisis, is het dat mensen hun tijdsindeling kritisch gingen bekijken, professioneel en privé. Ik vind dat een goede evolutie. Ik werk drie dagen per week bij Puerto, dat is voor mij persoonlijk voldoende. De andere dagen werk ik als boomverzorger. Het is een gezonde balans die nodig is om dit werk, hopelijk, nog lang te kunnen verderzetten.

De straat is voor veel dak- en thuislozen de plek waar ze elkaar ontmoeten. Dat gaat soms gepaard met alcohol. Vroeger kwamen ze bijvoorbeeld samen aan de Beurs, de Brouckère of het Centraal Station. Maar die plekken

Het vertrouwen in andere diensten zorgt ervoor dat je het even kan loslaten

vallen binnen de zone waar sinds kort een alcoholverbod geldt op straat. Zo maak je de leefruimte voor hen erg klein.

Nu is de Varkensmarkt, waar Puerto gelegen is, een plek waar dak- en thuisloze mensen samenkomen omdat het buiten de zone met een alcoholverbod ligt. Dat is frustrerend voor buurtbewoners en handelaars, die vaak de politie opbellen. Maar er is geen wezenlijk verschil tussen iemand die iets kan drinken op café, en zij die op de bank ernaast een pint uit de supermarkt drinken. De problematiek van dak- en thuisloosheid is er nu eenmaal. Als we ook hun leefomgeving beperken, vraag je om problemen. Door ze weg te duwen, komen ze terecht in moeilijkere buurten, maar dat is niet beter. Dus in plaats van hen te weren uit het straatbeeld, creëer meer ruimte en toegankelijkheid, meer verdraagzaamheid en minder wij-zij-denken.”

Dankzij de activiteiten komen ze even los uit de context van dak- en thuisloosheid

HOBO organiseert heel wat activiteiten voor dak- en thuislozen. Ook begeleiding bij de zoektocht naar werk of opleiding en een open onthaal maken deel uit van het aanbod van HOBO.

Tom Carlier: “Bij HOBO kunnen dak- en thuisloze mensen een netwerk creëren en dingen doen die ze al lang niet meer hebben gedaan in een veilige context. Tijdens de activiteiten zijn ze even niet bezig met het feit dat ze op straat of in een opvang

leven of met hun andere problemen. Ons aanbod van activiteiten is heel breed, zoals sport, Nederlandse les, koken, creatieve ateliers, daguitstappen, computerles ... De activiteiten zijn ook heel laagdrempelig. In de Nederlandse les bijvoorbeeld hoef je niet elke week te komen om mee te zijn. We vragen bijna nooit inschrijvingen en alle activiteiten zijn gratis.

De combinatie met onze andere twee pijlers is belangrijk: het onthaal waar iedereen kan binnenkomen voor ontspanning, een tas koffie of om vragen te stellen; en de begeleiding naar werk of opleiding. Wie in een van de drie pijlers binnenstapt, vindt gemakkelijk de weg naar de andere. Zo hebben we een integrale aanpak en kunnen we aan veel facetten werken in het leven van cliënten.

Zo'n vijftig partners kunnen mensen doorverwijzen naar ons, zoals opvangtehuizen, woonbegeleidingsdiensten, andere dagcentra, organisaties die werken met mensen in armoede of met een drugsproblematiek, enzovoort. Maar er komen ook mensen tot bij ons via vrienden of kennissen. Ons publiek is dan ook heel breed: van mensen die op straat of in een opvangtehuis leven tot mensen die niet meer dak- en thuisloos zijn maar wel nog kwetsbaar zijn of geen groot netwerk hebben.

Sinds de COVID-crisis zien we ook meer mensen die eigenlijk wel een woning hebben maar toch niet rondkwamen. Het onthaal schakelde toen over op noodhulp zoals voedselbedeling, toiletten en gsm-oplaadpunten. De mensen konden op andere plaatsen niet meer terecht voor dat soort zaken. We hadden toen in de Beursschouwburg een ruimte waar mensen de hele dag konden binnen zitten. Vroeger hadden we niet echt zo een plaats waar je uren aan tafel kon zitten zoals in een

klassiek dagcentrum. We zijn dat na de COVID-crisis ook blijven doen.

Een deel van dat publiek bleef komen na de coronacrisis. De laatste jaren groeide de onthaalwerking dus enorm. Enerzijds krijgen we concrete vragen zoals ‘Waar kan ik eten, waar kan ik kleren krijgen, waar kan ik slapen, waar kan ik douchen?’. Die korte hulpvragen kunnen we snel beantwoorden. Maar we krijgen ook complexe vragen die we zelf niet opnemen omdat we geen sociale dienst zijn. In dat geval verwijzen we door binnen het CAW of naar andere sociale of juridische diensten.

De begeleiding voor werk en opleiding doen we met mensen die ver van de arbeidsmarkt staan. In een traject van een à twee jaar zoeken we op hun tempo naar mogelijkheden. Een groot deel van de mensen kunnen we echt een stap verder helpen. Maar sommigen haken af onderweg om allerlei redenen, bijvoorbeeld omdat ze weggaan uit Brussel, door middelengebruik of omdat ze nog niet de stabiliteit hebben die nodig is voor een job of opleiding. Ze hebben altijd de mogelijkheid om opnieuw in een traject te stappen. Het is niet omdat het de eerste keer niet lukt, dat je niet opnieuw kan proberen.

Maar je moet wel realistisch zijn: veel mensen geraken niet uit de situatie van dak- en thuisloosheid. De stap-

Het is niet omdat de begeleiding de eerste keer niet lukt, dat je niet opnieuw kan proberen

pen die ze moeten nemen van een opvangtehuis naar een eigen woning zijn zo moeilijk. Sommigen komen een tijdlang bij HOBO en zien we daarna niet meer. Het kan om een positieve reden zijn, bijvoorbeeld dat ze ergens begeleid worden of niet meer op straat leven, maar het kan ook een andere, negatieve reden hebben.

Ik vind dat de maatschappij hard is voor dak- en thuislozen. Er zijn veel vooroordelen over hen en onbegrip over waarom ze bijvoorbeeld niet werken of waarom ze op straat leven. Ik probeer zoveel mogelijk aan de buitenwereld duidelijk te maken dat niet iedereen met dezelfde kansen en mogelijkheden in het leven staat. Veel mensen starten met een grote achterstand. De meesten hebben daar wel oor naar. Het is fijn dat ik dat kan meenemen uit mijn werk.”

Ik ben content dat ik de mensen hier heb leren kennen

Thérèse komt elke week naar het creatief atelier van HOBO, al acht jaar lang. Ze leerde er ook haar vriend kennen.

“Mijn naam is eigenlijk Marie-Thérèse, maar je mag Thérèse zeggen. Ik ben 69, maar ik heb nog veel energie. Mijn vriend noemt mij een *duracelleke*. Als mijn hart maar jong blijft, dat is het belangrijkste.

Ik had nooit veel contact met mijn familie. Jaren geleden kwam ik mijn bomma tegen in de supermarkt. Sindsdien zijn we bij elkaar gebleven en we woonden samen tot ze 90 was. Ze is gestorven in mijn armen. Ze zei me: ‘Thérèse, je hebt tot nu toe al in dat wilde water kunnen zwemmen, zwem maar voort.’ Dus ik doe voort.

Daarna woonde ik een tijdje in een onthaaltehuis voor vrouwen. We waren echt een bende zussen. Marokkanen, Turken, Afrikanen, Duitsers, Spanjaarden ... Ik was er de enige Belg, maar we kwamen goed overeen. Ik kwam toe op hetzelfde moment als twee andere vrouwen en ik was als laatste van ons drie weer weg. Uiteindelijk heb ik er vier jaar gewoond, maar het ging snel voorbij. Soms kom ik de bazin nog tegen en dan doen we een babbeltje. Er zijn vrouwen die een tijdje ergens anders woonden en toch zijn teruggekeerd naar het onthaaltehuis.

Vier maanden lang heb ik elke dag gezocht naar een appartement, samen met een begeleider van het ont-

haaltehuis. Ik heb er hard voor gewerkt maar ben ervoor beloond. Toen ik vertrok, kwam ik een klein beetje geld tekort voor mijn waarborg. De mensen van het onthaaltehuis hebben mij het resterende bedrag cadeau gedaan. Zo was ik direct goed vertrokken.

Waar ik vroeger woonde, was ik gewend aan lawaai van de spelende kinderen 's avonds en overdag. Ze koersen rond, roepen en zingen ... De eerste keer dat ik in mijn appartement sliep, dacht ik: ‘Dat is hier stil, zouden alle kinderen weg zijn? Of is er iets mis met mij?’ Het moest nog tot mij doordringen dat ik ergens anders woonde.

Ik heb mijn moeilijke periodes, maar het zwaarste was toen mijn bomma gestorven is. Ik dacht ‘Wat zit ik hier te doen’. Toen ben ik hier naar het atelier van HOBO gekomen, op aanraden van het onthaaltehuis. Hier heb ik mijn vriend leren kennen. Hij zat hier te tekenen en hij vroeg of ik met hem een sigaretje wou roken. We waren allebei op zoek naar liefde en vriendschap. Sindsdien is de liefde gegroeid. Ik ben content dat ik die mensen heb leren kennen, en zeker hem. Bij De Schutting kan ik ook altijd terecht, ze helpen mij met mijn papieren. Sommige woorden zijn als Chinees voor mij.”

Iedereen mag er zijn

Hassan woont in de Marollen. In het creatief atelier knutselt hij van alles en hij volgde ook andere activiteiten bij HOBO. Nu werkt hij aan een zelfportret.

“Ik ben afkomstig uit Bergen, maar woon heel graag in Brussel. Hier is een groot gemeenschapsgevoel, in de ene wijk nog meer dan in de andere. Eerst woonde ik in Schaarbeek, maar in de Marollen vind ik het veel leuker.

Tijdens de COVID-crisis leerde ik HOBO kennen. Daarvoor deed ik vrijwilligerswerk bij andere verenigingen, maar dat stopte omwille van de maatregelen. Dankzij HOBO ontmoette ik weer nieuwe mensen, vooral in het creatieve atelier. Ik heb nog meegedaan met het naaiatelier en het gedichtenatelier en nu schrijf ik nog regelmatig gedichten. Ik doe ook vrijwilligerswerk als kok bij Vrienden van het Huizeke. Ik mag wel zeggen dat ik goed bezig ben, vind ik

Deze zomer ben ik naar de viering van de nationale feestdag geweest op het Vossenplein met vrienden. Dat vond ik fantastisch. We mogen trots zijn om Belg te zijn. Ik ben ook Marokkaan, maar dat zou geen probleem mogen zijn. De politiek zou meer moeten doen voor de veiligheid en mentaliteit van mensen, zodat iedereen kan zijn wie hij wil zijn. Er is plaats genoeg voor iedereen. De COVID-periode heeft ook veel negatieve punten duidelijk gemaakt. Hoe wij ouderen behandelen, de verdeeldheid tussen mensen, de problemen in de ziekenhuizen ... Ik hoop dat de maatschappij iets positiefs

haalt uit de crisis. Maar ik ben wel optimistisch voor de volgende generatie.

Voor veel administratieve problemen heb ik steun gekregen bij HOBO en andere verenigingen, meer dan van officiële diensten en instellingen. De maatschappij is alles aan het digitaliseren maar dat is niet gemakkelijk. Heel veel mensen hebben nooit leren werken met een computer of tablet. Gelukkig bestaan de verenigingen en bestaat er een sociaal netwerk om elkaar te helpen. En we amuseren ons ook samen. Bijvoorbeeld rond Kerstmis is hier een groot feest met karaoke. Dat is een moeilijke periode, dus het is altijd fijn om thuis te komen bij HOBO.”

De oplossing voor dak- en thuisloosheid ligt ook buiten onze sector

Birger Blancke, directeur van de Bico-Federatie

De Bico-Federatie is sinds 2002 de tweetalige koepelvereniging die de belangen behartigt van de Brusselse onthaalhuizen en begeleidingsdiensten voor dak- en thuislozen. De federatie telt 24 organisaties die erkend en/of gesubsidieerd zijn door de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie

François Bertrand, directeur Bruss'Help

Bruss'Help werd in 2019 opgericht en coördineert de noodopvang- en inschakelingsvoorzieningen voor dak- en thuislozen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Daan Vinck, directeur van dagcentrum HOBO en vice-voorzitter van de Bico-Federatie

Het dagcentrum HOBO richt zich tot dak- en thuislozen in Brussel en werkt rond vijf pijlers: onthaal, trajectbegeleiding van werkzoekenden, activiteiten organiseren, cliënten doorverwijzen en sensibilisering. HOBO is een samenwerking tussen CAW Brussel vzw en HOBO vzw.

Danny Lescrauwaet, stafmedewerker thuisloosheid en wonen op het Steunpunt Mens en Samenleving en actief in het bestuur van FEANTSA

Steunpunt Mens en Samenleving (SAM vzw) ondersteunt praktijkwerkers in Vlaanderen in onder andere de dak- en thuislozensector. FEANTSA is de Europese koepel voor thuislozenzorg.

Annalisa Gadaleta, directeur CAW Brussel

CAW Brussel richt zich tot elke Brusselaar, Nederlandstalig of met een link met het Nederlands, met een welzijnsvraag, en in het bijzonder tot de Brusselaars van wie het welzijn en/of sociale rechten ernstig bedreigd worden en/of verminderd zijn.

Joris Claes, clusterverantwoordelijke Wonen en Thuisloosheid CAW Brussel

De cluster Wonen en Thuisloosheid is een onderdeel van CAW Brussel. Deze cluster omvat Albatros, een onthaalhuis, De Schutting, ambulante woonbegeleiding en een (gedeelte van) dagcentrum HOBO.

De Brusselse context voor dak- en thuislozen verschilt sterk van die van Vlaanderen. Maar ook binnen Brussel vinden we verschillende visies terug. We vroegen enkele kenners wat volgens hen de nodige ingrediënten zijn in de bestrijding van dak- en thuisloosheid en welke rol de Nederlandstalige actoren kunnen spelen in Brussel.

Een andere aanpak in Vlaanderen dan in Brussel

Joris Claes: “Vlaanderen maakte jaren geleden de omslag van een opvanggerichte naar een woongerichte aanpak. In het Vlaams actieplan ter bestrijding van dak- en thuisloosheid staan Housing First, woonbegeleiding en preventie van uithuiszetting voorop. Die prioriteiten zijn opgenomen in de doelstellingen van alle Vlaamse CAW's. Het is een van onze opdrachten om een ambulant, residentieel en mobiel hulpverleningsaanbod aan te bieden aan personen met een woonproblematiek om thuisloosheid te voorkomen. Het CAW Brussel heeft als Vlaams erkende organisatie de uitdaging om zijn decretales opdrachten te herijken en te herpositioneren binnen de context van de Brusselse dak- en thuislozenproblematiek.”

Danny Lescrauwaet: “In Vlaanderen spreekt men al jaren niet meer van een dak- en thuislozensector omdat die geïntegreerd is in de sector van het algemeen welzijnswerk.”

Birger Blancke: “Ik pleit er in Brussel voor om wel expliciet te spreken over dak- en thuislozen, bijvoorbeeld in het kader van de ordonnantie van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie uit 2018¹. Voorheen had men het daar over ‘mensen in moeilijkheden’, maar zo verlies je de meest precieze groep uit het oog. De focus op dak- en thuislozen blijft nodig omdat juist die groep zo groot is in Brussel.”

Joris: “Naar mijn ervaring zien we in Brussel andere profielen als het gaat om dak- en thuislozen op vlakke van zwaarte, complexiteit of aantal. Toen ik in Mechelen en Limburg werkte, merkte ik dat de problematieken er veel minder zichtbaar waren in het straatbeeld.”

¹ Ordonnantie betreffende de noodhulp aan en de inschakeling van daklozen, 2018

Daan Vinck: “Hoe doen ze dat? Door hen een ticket te geven naar Brussel of door te zorgen dat er opvang is?”

Joris: “Beide. Ik was in Vlaanderen verantwoordelijk voor een opvanginitiatief en woonbegeleiding. Af en toe was er iemand met een verslavings- of psychiatrische problematiek, maar in Brussel is dat eerder de regel dan de uitzondering. Er zijn bijna geen cliënten in woonbegeleiding waarbij dat niet aan de orde is.”

Birger: “Misschien heeft dat te maken met het feit dat er in Brussel meer mensen zich in een kwetsbare situatie bevinden en alleen zij met de zwaarste problematieken doorstromen naar de dak- en thuislozensector. Velen geraken ook niet tot bij de juiste hulpverlening. Als instelling in Brussel laat je alleen de zwaarste profielen doorstromen, terwijl je landelijk meer een mix hebt.”

Annalisa Gadaleta: “Net daar hebben we een rol te spelen. We zijn er om de meest kwetsbaren te helpen. Enkel wanneer een woonprobleem gepaard gaat met een hulpverleningsproblematiek kunnen we hen begeleiden. We botsen wel op onze rol als eerstelijnswerking omdat een deel van het publiek langdurig, soms zelfs levenslang begeleid moet worden. Dat is een maatschappelijke realiteit die we onder ogen moeten durven zien. Het publiek dat langdurige begeleiding nodig heeft bestaat en zit ook bij ons. Als er geen andere mogelijkheden zijn, moeten we daar onze rol opnemen, anders sluit je net de meest kwetsbaren weer uit.”

De daklozentelling als beleidsinstrument

François Bertrand: “Als het over de omvang en het profiel van dak- en thuislozen gaat, is het alvast belangrijk om te vertrekken van cijfers. Bruss'Help coördineert elk jaar de daklozentelling. De laatste telling sprak over

5.000 dak- en thuislozen, waarvan 1.500 mensen in de opvang of woonbegeleiding, 1.000 in kraakpanden, 700 straatbewoners. Welke profielen achter die cijfers schuilen, daar hebben we weinig zicht op.”

Birger: “Dankzij concrete cijfers vinden signalen sneller hun weg naar de politiek. Ik herinner me dat ik 15 jaar geleden uitgenodigd werd om een wetsvoorstel te bespreken, maar geen cijfers had om mijn standpunt te staven.”

Daan: “Ik ben zeker voorstander van de telling, maar we moeten toegeven dat het cijfer een zware onderschatting is. Er komen 1.000 nieuwe mensen per jaar naar HOBO. Dat zou betekenen dat HOBO al een vijfde van de dak- en thuislozen bereikt. Dat kan niet. Er is een enorme doorloop in onze sector die dit cijfer niet weergeeft. De telling is een momentopname en is onvolledig omdat het heel wat thuislozen buiten beeld houdt, zoals sofaslapers.”

François: “Bij de volgende telling willen we verder gaan dan cijfers verzamelen. We willen voor elke groep de prioritaire doelstelling bepalen, bijvoorbeeld geen kinderen op straat tegen eind 2023, geen vrouwen met kinderen in de noodopvang tegen 2024. Ook de administratieve regularisatie van daklozen met een verblijfsvergunning is belangrijk zodat ze een referentie-adres hebben, eerder dan ons blind te staren op mensen zonder verblijfsvergunning die onder federale verantwoordelijkheid vallen en niet de Brusselse. Kortom, we moeten taboes durven doorbreken, loskomen van individuele situaties en ons richten op doordachte keuzes en engagementen op het hogere niveau.”

Nederlandstalige actoren zijn niet genoeg vertegenwoordigd in overlegplatformen. Bij deze een uitnodiging om eraan deel te nemen

Durven kiezen

Birger: “Ik zou het positief formuleren als gedifferentieerd werken. Er is een uiteenlopend aanbod in Brussel, dat deels een antwoord biedt aan de uiteenlopende hulpvragen. Maar we kunnen nog meer gedifferentieerd werken. Het aanbod is goed, maar er zou eigenlijk een studie moeten komen naar de exacte noden en naar de territoriale dekking van het aanbod.”

François: “Een valkuil is dat hulporganisaties focussen op individuele situaties en moeilijkheden, bijvoorbeeld mensen met een drugsproblematiek of psychische aandoeningen. Op die manier blijven we energie steken in allerlei individuele problemen, die er uiteraard zijn, maar je kan niet voor elk individu een oplossing vinden. Zo rijdt de sector zichzelf vast en verlies je het brede plaatje uit het oog. Het is doeltreffender om met grotere groepen te werken binnen de dak- en thuislozen vanuit een geïntegreerde aanpak, zoals jongeren, eenoudergezinnen of alleenstaande vrouwen.”

Bruss’Help laat de probleemlogica los, die erop neer komt steeds bijkomende middelen te vragen. Investeren in meer bedden of noodopvang is geen oplossing voor de 5.000 dak- en thuislozen en leidt tot een bodemloze put. We moeten het omdraaien en per doelgroep bepalen wat we willen doen in functie van een betere integratie in de samenleving. Ik besef dat het een provocerend standpunt is.”

Masterplan

Birger: “Daarom moeten we een Brussels masterplan maken met een beperkt aantal doelstellingen en engagementen, bijvoorbeeld ernaar streven dat geen enkel kind op straat verblijft of dat gezinnen niet in een urgentiedienst belanden. Dat streven naar drie à vijf grote doelstellingen werkt in bepaalde Europese contexten als het is gekoppeld aan financiering. Zo is voor iedereen duidelijk wat de prioriteiten zijn.”

François: “Dat is inderdaad de bedoeling. Een werkgroep van Bruss’Help zal zich een jaar lang buigen over het masterplan. Het wordt niet zomaar het zoveelste witboek met aanbevelingen, maar een plan met afgelijnde doelstellingen en engagementen. We maken komaf met het verleden van memoranda en aanbevelingen waar niets mee gebeurt. Daarbij willen zoveel mogelijk actoren en standpunten rond de tafel te hebben. *‘Avoir des regards différents pour être innovant’*. De dak- en thuislozensector zit vast in zijn eigen gewoontes en denkpatronen die we moeten doorbreken, zowel over sectoren als over beleidsniveaus heen. Vandaag zijn de Nederlandstalige actoren niet voldoende vertegenwoordigd in overlegplatformen, bij deze dus een uitnodiging om eraan deel te nemen, ook aan de commissie over het masterplan.”

Danny: “Zonder draagvlak en gedeelde visie geraak je niet vooruit. Dak- en thuisloosheid is verweven met een krachtig armoedebeleid en het woonbeleid. Daar ligt een belangrijke verantwoordelijkheid voor de Brusselse regering en verschillende beleidsdomeinen. Ze mogen zich niet blijven verschuilen achter de complexiteit van Brussel.”

Werk met grote groepen vanuit een geïntegreerde aanpak

François: “Het masterplan zal worden geschreven vanuit een Brusselse, regionale blik, maar de bedoeling is om af te stemmen met de andere overheden in kader van het interfederaal armoedebestrijdingsplan. De complexe bevoegdheidsverdeling in België en Brussel maakt dat niet gemakkelijk. In Vlaanderen en Wallonië is er een geïntegreerd beleid van gemeenschaps- en gewestbevoegdheden op hun grondgebied. De Waalse regering heeft bijvoorbeeld een geïntegreerd beleid in de strijd tegen dak- en thuisloosheid waarin ook jeugdhulp, verslavingszorg, geestelijke gezondheidszorg, tewerkstelling en huisvesting vervat zitten. Ook de Duitstalige Gemeenschap heeft een sterk armoedeplan, met engagementen voor alle betrokken sectoren. We moeten ons laten inspireren door goede praktijken in binnen- en buitenland.”

De oplossing ligt buiten de sector

François: “Er is nooit onderzoek gedaan naar de vraag wat dak- en thuislozen vinden van het feit dat ze noodgedwongen in een onthaalhuis of kraakpand verblijven. In gesprekken met mensen horen we dat ze een eigen woning en een echte thuis verkiezen, eventueel met begeleiding, boven wonen in gemeenschap. Toch blijft gemeenschapswonen hardnekkig. Dat zien we in onthaalhuizen die al 40 jaar op die manier werken. Mensen moeten zich kunnen uitspreken over hun wensen en behoeften.”

Birger: “In Europa is er een consensus dat woongerichte oplossingen de voorkeur krijgen: preventieve woonbegeleiding, Housing First, structurele woonoplossingen ... Dat vertaalt zich in het beleid van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie en de Vlaamse Gemeenschap. Ook de Franse Gemeenschapscommissie zet nu in op begeleiding aan huis na verblijf in een onthaalhuis.”

Door al het geld in opvang te steken, verminder je de dak- en thuisloosheid niet

François: “Idealiter zijn opvang en onthaalhuizen overbodig. Van zodra er sprake is van een risico op dakloosheid, gaat het van detectie naar Housing First, zonder passage in noodopvang of onthaalhuizen. In Scandinavië werkt het op die manier. Noodopvang, onthaalhuizen en dagcentra voor daklozen zijn er gesloten. Zover hoeft het hier niet te komen, want onthaalhuizen zullen altijd nodig blijven. Maar er is wel specialisatie en differentiatie nodig, gericht op zware profielen zoals slachtoffers van geweld, mensen met psychiatrische problemen of verslaving. Dat zijn situaties die je niet snel – misschien zelfs nooit - loslaat en waar intense begeleiding voor nodig is. We weten vandaag niet wat het aandeel is van deze complexe profielen. Maar ik durf te betwijfelen dat het om een meerderheid gaat, zoals vaak wordt gesteld.”

Danny: “Opvang blijft inderdaad belangrijk in de hulpverlening. Maar als je daar al het geld in steekt, is het dweilen met de kraan open. Brussel zette in het verleden vooral in op dakloosheid beheersen met grote opvangstructuren zoals in Frankrijk. Maar dat vermindert de dak- en thuisloosheid niet. Het is een duur en inefficiënt systeem. De omslag zoals in Vlaanderen naar studio-wonen, inzetten op geen kinderen op straat is een goede zaak. We zijn er nog niet maar het is wel een goedgekeurde doelstelling in het Vlaams actieplan.”

Daan: “De oplossing is niet in onze sector te vinden. Zij die bevoegd zijn voor dak- en thuisloosheid, de gemeenschappen, kunnen alleen maar middelen injecteren in deze sector, en niet in bijvoorbeeld huisvesting. Zo

creëer je een bodemloze put waar meer en meer geld en diensten worden in gestoken, maar ze hebben niet de tools om hun werk echt te doen. Die liggen immers buiten de sector.”

Birger: “We hebben inderdaad andere sectoren nodig. Het masterplan moet de ambitie hebben om de dak- en thuislozensector te overstijgen door aan te geven wat tot de bevoegdheid van welke minister behoort en welke engagementen daarin worden opgenomen, bijvoorbeeld vanuit bijstand aan personen, gezondheid, huisvesting ...”

Annalisa: “Klopt, we mogen de woonproblematiek en hulpverlening niet automatisch aan elkaar koppelen. Het feit dat er zoveel mensen zijn met een woonnood is een huisvestingsprobleem, te wijten aan beperkte financiële draagkracht, tekorten aan betaalbaar woningen, het uitblijven van een regulering van de huurmarkt, de bevolkingsgroei, een versnipperd huisvestingsbeleid ... Het is niet onze rol als hulpverleners om dat op te lossen. Het antwoord op dak- en thuisloosheid is in de eerste plaats woongerelateerd. Daar ligt de verantwoordelijkheid. Pas wanneer er ook een hulpverleningsvraag is zoals schuldproblematiek, psychiatrische problemen of intrafamiliaal geweld, komen wij als hulpverleners in beeld.”

François: “We merken dat de rol van huisvesting nog taboe is in de strijd tegen dak- en thuisloosheid. De overheid geeft aan de middelen voor Housing First te willen verdubbelen, maar het huisvestingsaanbod volgt niet. Brussel is de enige stad in Europa waar dit probleem zo nijpend is. In andere landen en steden slagen ze er wel in om bijkomende woningen te creëren voor Housing First, ondanks de huisvestingscrisis. Ook in Wallonië lukt dat. De stad Luik neemt de centrale rol

van woningzoeker op zich zodat begeleidingsdiensten kunnen focussen op het echte sociale werk.

In Brussel putten sociaal werkers zich uit in het vinden van betaalbare huisvesting. Zo raakt de sector met zichzelf in concurrentie. Enorm veel initiatieven gaan op zoek naar huisvesting voor hun doelpubliek. Ze azen op dezelfde woningen. Een poging om tot een consortium van ‘woningzoekers’ te komen, draaide op niets uit bij gebrek aan woningen.”

Beter voorkomen dan genezen

Daan: “Ik vergelijk de dak- en thuislozensector graag met de spoeddienst en intensieve zorg van een ziekenhuis. Ze zijn er om urgenties op te nemen en levens te redden. Maar je wil toch vooral voorkomen dat iemand op de spoed of intensieve zorg terechtkomt of blijft? Daarvoor zijn preventie en een vlotte uitstroom belangrijk. De doorstroom naar structurele huisvesting moet worden opengemaakt, maar ook preventie moet meer aandacht krijgen. We moeten voorkomen dat mensen in dak- of thuisloosheid belanden.”

Annalisa: “Inderdaad, maar we kunnen het niet alleen. In Brussel zijn zo veel sociale organisaties die een rol spelen op vlak van preventie. In de eerste plaats de OCMW's, maar ook ander sociale organisaties, buurtorganisaties, verenigingen, zelforganisaties ... Die zie je in Brussel veel meer dan in Vlaanderen, organisaties waar geen professionals werken maar de mensen elkaar helpen. Het is een gedeelde taak.”

Birger: “Een studie van het Brussels Observatorium voor Gezondheid en Welzijn² becijferde 4.000 uithuis-

zettingen per jaar. Wellicht is het nog een onderschatting. De OCMW's moeten de belangrijkste actoren zijn om uithuiszetting te voorkomen, maar vandaag is dat nog te weinig het geval. Ze kunnen nochtans problematische situaties detecteren en signaleren zodat er tijdig kan ingegrepen worden, bijvoorbeeld door een alternatieve woning te vinden of door begeleiding aan te bieden.”

François: “Op die manier vermijd je dat mensen op straat of bij vrienden in een zetel belanden. Een probleem is dat OCMW's pas laat op de hoogte worden gebracht van een beslissing tot uithuiszetting. De tijds-spanne is te kort om tussen te komen.”

Birger: “In de gemeente Sint-Gillis en in de stad Brussel gebeurt dat wel. De dienst Begeleid Wonen van Sint-Gillis zet hoofdzakelijk in op preventie van uithuiszetting. Dat is niet evident, omdat het niet helemaal strookt met de erkenningsvoorwaarden als begeleidingsdienst. Toch zou het goed zijn als die praktijken ook in andere OCMW's worden toegepast.”

Danny: “In Vlaanderen is de visie van preventie heel aanwezig. De CAW's hebben daarom een aanbod in de preventie van uithuiszetting. Ook CAW Brussel heeft deze strategie onderschreven. Het zou de visie kunnen zijn van waaruit er in Brussel gewerkt wordt. Maar dat vraagt een afstemming met andere actoren, bijvoorbeeld met Bruss'Help.”

Annalisa: “Het CAW is dan wel een grote organisatie binnen het Nederlandstalig welzijnsveld; we zijn maar een kleine speler in de hele Brusselse dak- en thuis-

Het masterplan moet de dak- en thuislozensector overstijgen

² Gaëlle Amerijckx, Marion Englert, Laurence Noël, Véronique van der Plancke, Nicolas Bernard, 'Armoede, slechte huisvesting en uithuiszetting in het Brussels Gewest' (2019). armoede_uithuiszettingen_nl_0.pdf(ccc-ggc.brussels)

lozensector. We starten nu met één hulpverlener met een specifieke preventieve opdracht. Het doel is om te vermijden dat mensen met een schuldproblematiek, psychische problemen of andere hulpverleningsvraagstukken hun woning verliezen. Het oplossen van woonproblemen behoort niet tot onze opdracht, die rol kunnen we in Brussel niet spelen. Daar ligt ook een verschil met Vlaanderen waar woonbeleid en welzijnsbeleid hand in hand gaan. In Brussel is dat niet zo en is onze slagkracht heel beperkt. Daarom moeten we steeds afwegingen maken. Zo gaat inzetten op preventie ten koste van langdurige begeleiding van heel kwetsbare mensen, daar moeten we ons bewust van zijn.”

Daan: “De Vlaamse sector is historisch een speler met een sterke reputatie. We moeten blijven pionieren en een voortrekkersrol spelen, ook op vlak van preventie van uithuiszetting.”

Birger: “Daarom is het net zo belangrijk om als CAW Brussel te zoeken naar hoe ze een aanvulling kunnen zijn op het aanbod in Brussel. De preventieve woonbegeleiding van het Vlaamse decreet kan een goede aanvulling zijn binnen de Brusselse context. Kijken naar wat al bestaat, niet alleen binnen de gemeenschapsbevoegdheden maar ook in de publieke sector. Wat bestaat er, wie neemt wat op en binnen welke regelgevende kaders? De Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, de Franse Gemeenschapscommissie en de Vlaams Gemeenschap leggen andere accenten. Je moet zoeken naar de niches waar je sterk in bent. Een van de sterktes van het CAW is de focus op jongeren, of het project waarin asielzoekers worden opgenomen in opvangstructuren. Bij de andere gemeenschappen is dat zeer beperkt. Het is goed om te focussen op een bepaalde groep, anders ben je te ruim bezig.”

Annalisa: “Elke keuze die je maakt gaat ten koste van iemand. Het CAW werkt binnen een Vlaams kader, ik zie het als onze opdracht om de kwaliteitsvolle hulpverlening te bewaken aan kwetsbare mensen, Nederlandstalig of die een link hebben met het Nederlands. Die zijn er wel degelijk, bijvoorbeeld door de band met het onderwijs of in kader van inburgering. We horen nieuwkomers die Nederlands leerden maar niet geholpen kunnen worden door het OCMW omdat de maatschappelijk werkers er niet in staat zijn om Nederlandstalige dossier op te volgen. Als Nederlandstalige organisatie maken we in Brussel het verschil met onze kennis, expertise en professionalisme.”

Danny: “Ook als kleine organisatie zoals CAW Brussel kan je wegen op het beleid: verwijzen naar goede praktijken, onderbouwen met voorbeelden uit het buitenland, signalen onderbouwen en zelf alternatieven ontwikkelen.”

Annalisa: “Die rol willen we zeker opnemen, in dialoog met Franstalige partners. We zijn al goed ingebed binnen het Brussels landschap. Die weg moeten we verder opgaan om zo tot sterkere samenwerkingen te komen in het belang van onze cliënten.”

François: “We zijn alvast vragende om ons te laten inspireren door goede praktijken, ook uit Vlaanderen. Het partnerschap en de expertise van het CAW Brussel zijn zeker welkom.”

Verder lezen

Contextanalyse dak- en thuisloosheid in Brussel

Kenniscentrum WWZ

Dit rapport schetst de brede context van dak- en thuisloosheid in Brussel, Vlaanderen, Wallonië en Europa, voorafgegaan door een korte geschiedenis van het begrip dak- en thuislozen. Ook een overzicht van strategieën in de strijd tegen dak- en thuisloosheid en de varianten van woonbegeleiding komen aan bod. www.kenniscentrumwwz.be/publicaties

Dak- en thuislozen-telling in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Bruss'Help

Het verslag van de zesde dak- en thuislozentelling in Brussel op 9 november 2020 geeft een statistisch beeld van dak- en thuislozen in Brussel en de precaire omstandigheden waarin zij leven. Het rapport reikt instrumenten aan voor iedereen die op het terrein actief is. De telling wordt om de twee jaar georganiseerd door Bruss'Help. www.brusshelp.org/images/Telling2020_vdef.pdf

SOCIAAL.NET

Dossier Dak- en thuislozen

Sociaal.Net

Het online magazine Sociaal.Net houdt een dossier bij over dak- en thuislozen met verhalen, opinies en informatie van verschillende auteurs die hun licht werpen op de hulpverlening, de cliënten, het beleid en meer. www.sociaal.net/dossiers/daklozen/

A Way Home: Dak- en thuisloosheid bij jongvolwassenen

19% van de dak- en thuislozen zijn jongvolwassenen tussen de 18 en 25 jaar. A Way Home is een internationale beweging die thuisloosheid bij jongvolwassenen wil voorkomen en beëindigen. Op www.awayhome.eu vind je de verschillende coalities binnen A Way Home die strijden tegen jongerenthuisloosheid.

Titel

(Z)onder dak in Brussel
Cahier 21
November 2022

Auteurs

Lieselot Degraeve, Joris Claes, Olivia Vanmechelen

Redactie

Lieselot Degraeve, Joris Claes, Olivia Vanmechelen

Met medewerking van

Jan Michiels (transcriptie)

Foto's

Layla Aerts, Lieselot Degraeve (p. 4, 36),
Tom Bruelemans (p. 36), SAAMO (p. 17, 18, 19, 20, 21)
Mehdi El Taghdouini (p. 22)

Druk

Manufast

Dit is een uitgave van

Kenniscentrum WWZ vzw
Lakensestraat 76 bus 2
1000 Brussel
tel. 02 211 02 40

v.u.

Herwig Teugels
Depotnummer D/2022/13222/6
ISBN-nummer 9789464442663
November 2022

In samenwerking met**Met steun van**

- Dit cahier past in een langlopende reeks. Meer info over abonnement en bestellingen op www.kenniscentrum.be/cahiers
- Overname van de tekst is toegestaan, met bronvermelding.
- Gebruik van foto's kan, met toestemming en vergoeding.

**WELZIJN
WONEN
ZORG**

- zet zich in voor een beter welzijn, vernieuwende woonvormen en toegankelijke zorg voor alle Brusselaars, met extra aandacht voor kwetsbare bewoners. Het vrijwilligerswerk krijgt hierin een bijzondere plaats.
- bouwt expertise op en stelt die ter beschikking van het werkveld en het beleid, stimuleert innovatie en projectontwikkeling, ondersteunt welzijnswerkers, initiatiefnemers en zorgvoorzieningen en investeert in de uitbouw van een toekomstgericht beleid.
- werkt steeds samen met en in opdracht van organisaties.
- stimuleert verbinding tussen doelgroepen en werkvormen, tussen sectoren en beleidsdomeinen, tussen Welzijn, Wonen en Zorg.
www.kenniscentrumwwz.be

Het Kenniscentrum WWZ werkt aan de SDG's, de 17 duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN

Wie in het centrum van Brussel komt, ontsnapt niet aan het beeld van mensen die op straat leven. Dat klassieke beeld van dakloosheid geeft een onvolledig beeld van een realiteit die duizenden mensen in Brussel treft: het niet hebben of kunnen behouden van een vaste, stabiele en veilige woonst. Dat is waar dak- en thuisloosheid om draait en dat uit zich op veel manieren: mannen, vrouwen en kinderen in onthaalhuizen of kraakpanden, daklozen in de noodopvang, sofasurfers zonder vast adres die tijdelijk onderdak vinden bij vrienden of familie, slachtoffers van huiselijk geweld die hun huis ontvluchten, gezinnen met financiële problemen die uit hun huis worden gezet ...

De organisaties in de dak- en thuisloosensector zijn er om die mensen te helpen uit hun onzekere situatie. Dat kan acuut en kortlopend zijn, zoals in de noodopvang, of intenser en van langere duur, zoals bij woonbegeleiding. Ook het Centrum voor Algemeen Welzijnswerk (CAW) Brussel zet daarop in. Het CAW Brussel neemt als Vlaamse welzijnsorganisatie in Brussel een bescheiden maar niet te onderschatten plaats in. In dit cahier vertellen hulpverleners Thomas, Roel, Karina, Florian en Tom hoe zij in hun werk staan. De getuigenissen van Roger, Thérèse en Hassan tonen dat de oorzaken van dak- en thuisloosheid even divers zijn als hun begeleidingsparcours.

Toch is één factor constant: de moeilijke toegang tot betaalbare huisvesting. Een doortastend woonbeleid ontbreekt, zo stellen experts. De oplossing in de strijd tegen dak- en thuisloosheid ligt volgens hen vooral daar. Projecten zoals WoonBox en WoonMobiël van SAAMO zijn inspirerend. Dit cahier neemt je mee in de zoektocht van CAW Brussel naar een toekomstgerichte invulling van hun opdracht om hulp te verlenen aan mensen met een woonproblematiek.

